
Аудиовизуальная журналистика

AUDIOVISUAL JOURNALISM

УДК 070:654.197(476)(091)

ТРАВЕЛОГ ЯК ЖАНРАВАЯ ФОРМА ПАДАРОЖНАГА ТЭЛЕНАРЫСА: ПЕРСПЕКТЫЎНЫЯ ПРЫЁМЫ І СРОДКІ МАСТАЦКАЙ ВЫРАЗНАСЦІ

А. І. МАРОЗАВА^{1*}

^{1*} *Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, пр. Незалежнасці, 4, 220030, г. Мінск, Беларусь*

Разглядаецца травелог як жанравая форма тэлевізійнага падарожнага нарыса, запатрабаванасць якога ў аўдыявізуальнай прасторы XXI ст. імкліва ўзрастае. Матэрыялам для параўнальна-гістарычнага аналізу сталі выпускі папулярных перадач: «Падарожжы дылетанта» («Новыя падарожжы дылетанта»), «Падарожжа з Жыгамонтам», «Я хочу это увидеть!»; сцэнарыі праграм Студыі Беларускага тэлебачання: «Спадчына» Уладзіміра Караткевіча (сярэдзіна 1970-х – сярэдзіна 1980-х гг.), «Улицы и площади рассказывают» (сярэдзіна 1960-х – сярэдзіна 1970-х гг.), «Вечер вандраванняў» (1966–1994); травелогі ВВС. Вызначаюцца асаблівасці лексічнага партрэта лірычнага героя, які апісваецца ў беларускім травелогу, – неэксперта, інтэлігента і інтэлектуала з аўдыторыі, які імкнецца не пераконаваць гледачоў, а камунікаваць, разважаць разам з імі. Вылучаюцца прыёмы і сродкі мастацкай выразнасці, якія склаліся ў беларускім травелогу гістарычна: лексічны партрэт аўдыторыі, псіхалагізм персанажаў, матывы сінкрэтызму, публіцыстычнасць (тэмы захавання гісторыка-культурных каштоўнасцей і роднай мовы), дыялектызмы і жарганізмы, час дзеясловаў у пераносным сэнсе, абагульненыя займеннікі першай і другой асобы, прамыя звароты да гледачоў, суб'ектыўна-ацэначныя выразы, рытарычныя пытанні. Абгрунтоўваецца неабходнасць выкарыстання гэтых набыткаў пры стварэнні ўнікальных айчынных фарматаў перадач для міжнароднага распаўсюджвання. Вызначаюцца тэмы (экалагічная праблематыка), а таксама прыёмы выразнасці (інтэртэкстуальнасць і мастацкі сімвалізм), метады журналісцкага расследавання, якія патрабуюць больш грунтоўнай распрацоўкі ў травелогах.

Ключавыя словы: травелог; жанравая форма; падарожны тэленарыс; сродкі і прыёмы мастацкай выразнасці; гісторыя беларускага тэлебачання.

Образец цитирования:

Марозова А.И. Травелог как жанровая форма подорожного теленарыса: перспективные приёмы и средства художественной выразности. *Журнал Белорусского государственного университета. Журналистика. Педагогика*. 2020;2:37–46.

For citation:

Morozowa E.I. Travelog as a genre form of a travel screen: perspective methods and means of art expression. *Journal of the Belarusian State University. Journalism and Pedagogics*. 2020;2:37–46. Belarusian.

Автор:

Елена Игоревна Морозова – старший преподаватель кафедры телевидения и радиовещания факультета журналистики.

Author:

Elena I. Morozowa, senior lecturer at the department of TV and radio, faculty of journalism.
emorozowa@tut.by
<https://orcid.org/0000-0002-5501-4499>

ТРАВЕЛОГ КАК ЖАНРОВАЯ ФОРМА ПУТЕВОГО ТЕЛЕОЧЕРКА: ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ И СРЕДСТВА ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ

Е. И. МОРОЗОВА¹⁾

¹⁾Белорусский государственный университет, пр. Независимости, 4, 220030, г. Минск, Беларусь

Рассматривается травелог как жанровая форма телевизионного путевого очерка, востребованность которого в аудиовизуальном пространстве XXI в. стремительно растет. Материалом для сравнительно-исторического анализа стали выпуски популярных программ: «Падарожжа дылетанта» («Новые падарожжы дылетанта»), «Падарожжы з Жыгамонтам», «Я хочу это увидеть!»; сценарии передач Студии Белорусского телевидения: «Спадчына» Владимира Короткевича (середина 1970-х – середина 1980-х гг.), «Улицы и площади рассказывают» (середина 1960-х – середина 1970-х гг.), «Ветер странствий» (1966–1994); травелоги BBC. Определяются особенности лексического портрета лирического героя, который описывается в белорусском травелоге, – неэксперта, интеллектуала и интеллигента из аудитории, который старается не переубеждать зрителей, а общаться и рассуждать с ними. Выделяются приемы и средства художественной выразительности, которые исторически сложились в белорусском травелоге, в частности лексический портрет аудитории, психологизм персонажей, мотивы синкретизма, публицистичность (темы сохранения историко-культурных ценностей и родного языка), диалектизмы и жаргонизмы, обобщенные местоимения первого и второго лица, прямые обращения к аудитории, субъективные и оценочные выражения, риторические вопросы. Обосновывается необходимость использования этих инструментов при создании уникальных отечественных форматов передач для международного распространения. Выявляются темы (экологическая проблематика), а также приемы (интертекстуальность и художественный символизм), метод журналистского расследования, которые требуют более тщательной проработки в травелогах.

Ключевые слова: травелог; жанровая форма; путевой телеочерк; средства и методы художественной выразительности; история белорусского телевидения.

TRAVELOG AS A GENRE FORM OF A TRAVEL SCREEN: PERSPECTIVE METHODS AND MEANS OF ART EXPRESSION

E. I. MOROZOWA^a

^aBelarusian State University, 4 Niezaliežnasci Avenue, Minsk 220030, Belarus

In the article travelogue, the demand for which in the audiovisual space of the XXI century is growing rapidly, is considered as a genre form of a television travel screen. The material for the comparative historical analysis was the releases of the popular programs «Dilettante's travelling» («New dilettante's travelling»), «Travelling with Zhigamont», «I want to see it!», as well as scripts of the broadcasts of the Belarusian Television Studio «Spadchyna» by Uladzimir Karatkevich (middle 1970s – middle 1980s), «Streets and squares tell» (middle 1960s – middle 1970s), «The wind of wanderings» (1966–1994), BBC travelogues. The features of the lexical portrait of the lyrical hero of the Belarusian travelogue are defined – a non-expert, intellectual and intellectual from the audience who tries not to convince the audience, but to communicate and reason with them. The methods and means of artistic expression that have historically developed in the Belarusian travelogue are highlighted, in particular the lexical portrait of the audience, the psychology of the characters, the motives of syncretism, publicity (the theme of preserving historical and cultural values and the native language), dialectisms and jargon, generalized pronouns of the first and second person, direct appeals to the audience, subjective and evaluative expressions, rhetorical questions. The necessity of using these tools to create unique domestic formats for international distribution is substantiated. Identified topics (environmental issues), as well as techniques (intertextuality and artistic symbolism), method of journalistic investigation, which require more careful use in travelogues.

Keywords: travelogue; genre form; travel screen; means and methods of artistic expression; the history of Belarusian television.

Уводзіны

Просты сюжэт і адносна танная тэхналогія стварэння, якую здольны рэалізаваць нават адзін чалавек (грамадскі карэспандэнт, блогер), абумоўліваюць папулярнасць травелага ў інтэрнэце. Каб захаваць патэнцыяльную аўдыторыю, тэлетворцы нярэдка капіруюць распаўсюджаныя ў інтэрнэце сродкі і прыёмы мастацкай выразнасці. Разам

з тым айчыннае тэлебачанне мае ґрунтоўны самастойны вопыт, звязаны з творчасцю выдатных пісьменнікаў, у тым ліку класіка беларускай літаратуры У. Караткевіча, а таксама такіх таленавітых журналістаў, як Н. Касьянава, А. Чуланаў, рэжысёраў У. Забэлы, М. Паўлава і інш. Аналіз гэтых набыткаў дазволіць вылучыць гістарычна абумоўленыя асаб-

лівасці беларускага травелога, што могуць скласці аснову ўнікальных канкурэнтаздольных айчынных перадач адпаведнага фармату.

Работы А. Майгі [1], Ю. Булдакавай [2], А. Палонскага [3], В. Мамуркінай [4], Н. Нікіцінай і Н. Туляковай [5] прысвечаны вызначэнню галоўных

стылістычных адметнасцей травелога ў літаратуры. Яго функцыянаванне і развіццё на тэлебачанні стала аб'ектам нешматлікіх тэарэтычных даследаванняў, сярод якіх варта згадаць артыкул дацкіх тэарэтыкаў М. С. Дамк'ер і А. М. Ваадэ [6]. Травелог беларускага тэлебачання пакуль у навуцы не асэнсаваны.

Матэрыялы і метады

Пытанне дэфініцыі травелога разглядаюць з трох найбольш пашыраных пунктаў гледжання. Адна група тэарэтыкаў (А. Майга, Н. Нікіціна, Н. Тулякова і інш.) вызначаюць яго як жанр журналістыкі. Іншыя навукоўцы (Ю. Булдакова, А. Палонскі) лічаць травелог формай літаратуры падарожжаў. Аднак найбольш абгрунтаваны трэці пункт гледжання, згодна з якім травелог з'яўляецца аўдыявізуальнай формай, што паступова набывае самастойныя жанравыя прыкметы. Каб падкрэсліць такую асаблівасць травелога, М. С. Дамк'ер і А. М. Ваадэ ўводзяць тэрмін «субжанр» (*sub-genre*) [6, р. 48]. У нацыянальнай аўдыявізуальнай прасторы травелог засвойвае спецыфічныя аўдыявізуальныя прыёмы і сродкі, пераймае асноўныя жанравыя прыкме-

ты літаратурнага падарожнага нарыса, у тым ліку суб'ектывізм, абвостраную дынаміку паведамлення, мастацкі, філасофскі, публіцыстычны складнікі [7]. З улікам гэтых адметнасцей у артыкуле праведзены параўнальна-гістарычны аналіз выпускаў папулярных у XXI ст. беларускіх перадач: «Падарожжы дылетанта» («Новыя падарожжы дылетанта») («Лад», «СТВ»), «Падарожжа з Жыгамонтам» (*TUT.by*, *You Tube*), «Я хочу это увидеть!» («Беларусь-2», «Беларусь-24»); травелогаў *BBC*, а таксама цыклаў перадач Студыі Беларускага тэлебачання: «Спадчына» У. Караткевіча (сярэдзіна 1970-х – сярэдзіна 1980-х гг.), «Улицы и площади рассказывают» (сярэдзіна 1960-х – сярэдзіна 1970-х гг.), «Вечер вандраванняў» (1966–1994).

Вынікі і іх абмеркаванне

Важнай асаблівасцю жанравай формы травелога з'яўляецца тое, што гэта заўсёды вандроўка, якая прадугледжвае вяртанне (*a round trip* [6, р. 46]). Травелог звычайна прысвечаны аднаму населенаму пункту, у кожнай серыі распаўядаецца пра новае месца. Уласным вопытам і ўражаннямі з гледачамі дзеліцца харызматычны аўтар, які становіцца нібыта сэнсавым цэнтрам паведамлення. Гэтыя рысы травелога бяруць вытокі ў творах амерыканскіх кінааматараў 1920–40-х гг. Б. Холмса (*B. Holmes*), А. дэ ла Варэ (*A. de la Varre*), Дж. Фіцпатрыка (*J. Fitzpatrick*), якія здымалі свае падарожжы на кінакамеры, а потым выступалі з платнымі лекцыямі, паказваючы стужкі на экране. Калі ў інтэрнэт-травелогу заўважаецца аўтабіяграфічнасць, то яго стваральнік нярэдка адначасова выступае і апэратарам. У тэлеперадачах вядучы часцей за ўсё мае няшмат агульнага з канкрэтнай асобай, выступае ў вобразе, прыдуманым сцэнарыстам, становіцца часткай той ілюзорнай рэальнасці, якую стварае тэлебачанне. Аўтарскі пачатак травелога падкрэсліваецца ў назве, напрыклад: «Гімалаі з Міхаэлем Пэйліным» (*Himalaya with Michael Palin, BBC, 2004*); «80 сусветных скарбаў з Дэнам Крукшанкам» (*Around the World in 80 Treasures with Dan Cruickshank, BBC, 2005*). Перадача «Я хочу это увидеть!» мае падзагалавак «с Владимиром Бог-

даном», а «Падарожжы дылетанта» з 2019 г. выходзіць пад назвай «Падарожжа з Жыгамонтам». Гэта ілюструе імкненне тэлетворцаў зрабіць вобраз вядучага брэндам, запатрабаваным на рынку.

У адпаведнасці з такой задачай аўтары праграмы «Я хочу это увидеть!» ствараюць падкрэслена сучасны вобраз лірычнага героя. У. Богдан выкарыстоўвае гутарковыя словы і выразы пераважна з моладзевага слэнгу: *на минуточку, крутой, о'кей, стукнуть* («Скоро стукнет¹ сто лет, как собирается экспозиция тузовского музея»²). Гэта сведчыць пра пераважную арыентацыю перадачы на моладзь, студэнцтва. Вобраз вядучага «Я хочу это увидеть!» мае шмат агульнага з вобразам лірычнага героя перадачы «Доўгі шлях уніз» (*Long Way Down, BBC-2, 2007*). Да субкультуры байкераў адносіць сябе У. Богдан, што заўважна і па яго знешнім выглядзе. Герой выбірае ўніверсальнае адзенне: скураную куртку і джынсы, – і кажа пра сябе: «Я в вещах человек неприхотливый. Минимальный набор одежды *мотоциклиста-путешественника* – и достаточно»³. У перадачы «Доўгі шлях уніз» вобраз байкера дазваляе аўтарам увасобіць уласцівы тэлепадарожжу «культ сяброўства» [8, с. 46]: вядучыя Э. Макгрэгар і Ч. Бурман падчас вандроўкі знаёмяцца з аматарамі матацыклаў з іншых краін.

¹Тут і далей цытаты прыводзяцца з захаваннем моўных асаблівасцей арыгінала. – А. М.

²Я хочу это увидеть. Свислочь и окрестности [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=uJwIk15PmZk> (дата обращения: 26.01.2020).

³Я хочу это увидеть. Тузов [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bog2Q0QUOCA&t=1086s> (дата обращения: 25.01.2020).

Яны падкрэсліваюць, што працягваюць традыцыі амерыканскіх байкераў 1950-х гг. Аднак у нашай краіне субкультура байкераў актыўна стала развівацца толькі ў апошнія гады. Ідэі, закладзеныя ў яе, цалкам запазычаны з-за мяжы і не адпавядаюць светапогляду беларусаў. Больш трапным рашэннем было б звязаць вобраз вядучага з субкультурай, якая пачала дзейнічаць прыкладна ў той жа час, што і рух байкераў мае карані ў свядомасці народа, – гэта рух турыстаў-аматараў. Такім чынам працягвалася б традыцыя перадачы «Вецер вандраванняў».

У адрозненне ад У. Богданова, вядучы перадачы «Падарожжы дылетанта» («Падарожжа з Жыгамонтам») – чалавек нібы з мінулых стагоддзяў. Вопратка (старое, але даволі эlegantнае паліто з капелюшом) указвае на яго няпростое паходжанне. Гэта не гісторык, але цікавы і кемлівы кніжнік. У руцэ ён звычайна трымае вялікі партфель для папер, у якім, магчыма, месціцца нямала тамоў рэдкіх выданняў, таксама носіць акулёры: мабыць, сапсаваў зрок, шмат чытаючы.

Відавочная семантычная блізкасць назваў перадач «Падарожжы дылетанта» і «Непутевые заметки» (сумесная вытворчасць АТ «Телекомпания ВИД» і ААТ «Путевые советы», Расійская Федэрацыя, з 1996 г. па цяперашні час), як думаецца, з’яўляецца паказчыкам тэндэнцыі развіцця травелога: яго лірычны герой – чалавек з народа. Разам з тым вобраз вядучага «Падарожжаў дылетанта» («Падарожжа з Жыгамонтам») арыгінальны, набыў папулярнасць і можа выкарыстоўвацца пры распрацоўцы ўнікальных айчынных фарматаў перадач аб падарожжах. Гэта пацвярджаецца, у прыватнасці, тым фактам, што «дылетант» пан Юры Жыгамонт стаў персанажам пародыі шоу «Большая разница» («Красный квадрат», «ТехноСтайл», «Среда», Расійская Федэрацыя, Украіна, 2008–2014), прысвечанага гульні «Што? Дзе? Калі?»⁴.

Вядучы «Падарожжа дылетанта» выкарыстоўвае лексемы, узятыя пераважна з дыялектаў беларускай мовы. Гэта стала працягам традыцыі, закладзенай сцэнарыстам перадачы «Спадчына» У. Караткевічам

(параўн.: «Калі дом Кастравіцкіх *шашаль* набіў, дык яны пабудавалі гэты палац. <...> Стэфан Кастравіцкі грошы *маў* у кішэнцы. <...> *Скуль* яны ўзяліся?»⁵; «...дзічыну *перлі* сюды»⁶; «Перанясемся на стагоддзе з *гакам* назад. Вершы *іхнія* ходзяць перапісаныя ад рукі»⁷). Увядзенне слоў і выказаў абмежаванага ўжытку дапамагае аўтарам стварыць моўны партрэт сваёй аўдыторыі – беларусаў, тых, хто большую частку дзяцінства правёў у вёсцы ў бабулі і гэту лексіку захоўвае ў падсвядомасці. Да яе апелюе вядучы, выкарыстоўваючы дыялектныя словы ў непасрэднай размове, не робячы на іх акцэнт. Так нібы ствараецца кодавая мова, якую ведаюць толькі вядучы і гледачы праграмы, што спрыяе прызнанні і даверу да вядучага.

Працягваючы традыцыі аўтараў перадач «Вецер вандраванняў», «Спадчына», стваральнікі беларускіх травелогаў у XXI ст. імкнуцца не пераконваць аўдыторыю ў нечым, а камунікаваць, думаць разам з ёй. Разважаючы пра тое, адкуль манахібенедыктынцы даведаліся пра вёску Гарадзішча, Ю. Жыгамонт кажа: «Я, шаноўнае панства, *думаю*, што гэта, відаць, каралева Бона»⁸. Іншыя прыклады: «Зараз гарадзішча няма, бо яго раскапалі. І я тых, хто гэтак гарадзішча распахваў, вельмі *добра разумею*, шаноўнае панства»⁹; «Я не *думаю*, што гэтая назва захавалася з ледніковага перыяду»¹⁰; «На *маю думку*, шаноўнае панства, назова гэтая – Леднікі – магла пайсці ад паграбоў такіх, skleпaў, якія называлі Леднікамі»¹¹ (параўн.: «Мне, *напрыклад*, *выдаецца* в яго [Сцяпана Палубеса] *изразцах* цветы белорусского луга»¹²).

Характэрна, што хоць У. Богдан, як і Ю. Жыгамонт, выказвае меркаванні ад першай асобы, аднак калі ў «Падарожжах дылетанта» гучыць роздум аўтара, то ў перадачы «Я хочу это увидеть!» часцей за ўсё адлюстраваны эмацыянальныя адносіны да падзей і з’яў, што не нясуць дадатковай інфармацыі гледачам, напрыклад: «В Беларуси есть маршрут “из хаты в хату”, который, *на мой взгляд*, как нельзя лучше отражает белорусское гостеприимство»¹³; «Прямо за моей спиной – Крестовоздвиженская церковь. Здание далеко не новое, но, *по-моему*, очень краси-

⁴Большая разница. Что? Где? Когда? [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vEc-mY3t8Y2E> (дата обращения: 26.01.2020).

⁵Новые подарожжы дылетанта. Вялікія навацёлкі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eUUDBFqhK1U&t=1150s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁶Падарожжа дылетанта. Відзы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V1O9F6c5I-4> (дата звароту: 26.01.2020).

⁷Нац. арх. Рэсп. Беларусь (НАРБ). Ф. 871. Воп. 8. Спр. 755. Арк. 78.

⁸Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Гарадзішча [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4CqT5F-D8G4> (дата звароту: 25.01.2020).

⁹Новыя падарожжы дылетанта. Ваўкавыск [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0YbVe8GboHk&t=4s> (дата звароту: 25.01.2020).

¹⁰Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Леднікі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3-mPffXOc5Yc> (дата звароту: 26.01.2020).

¹¹Там жа.

¹²НАРБ. Ф. 871. Воп. 8. Спр. 2372. Арк. 33.

¹³Я хочу это увидеть. Туров [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bog2Q0QUOCA-&t=1086s> (дата обращения: 25.01.2020).

вое»¹⁴; «...рядовым же туристам, я уверен, будет интересно и кинематографическое прошлое костела»¹⁵.

У травелогох выкарыстоўваецца ўласцівы падарожнаму нарысу беларускага тэлебачання прыём дыялагізаванага маналогу [8, с. 65] – ілюзіі жывой і непасрэднай размовы з аўдыторыяй. Рэалізаваць яго, як і ў праграме «Спадчына» У. Караткевіча, дапамагаюць рытарычныя пытанні кшталту «Што такое “Спадчына”?»¹⁶. Калі ў «Падарожжах дылетанта» і «Падарожжы з Жыгамонтам» яны абуджаюць аўдыторыю да роздуму, то ў перадачы «Я хочу это увидеть!» часцей за ўсё толькі перадаюць эмоцыі вядучага, параўн.: «Я вось гляджу на вас і бачу, што вы, мабыць, хочаце запытацца ў мяне, чаму гэтае мястэчка так завецца»¹⁷; «Вось хто манахам-бенедыктынцам распавёў пра гэтую вёску?»¹⁸; «А чаму бы і не насладзіцца жызню в Свислочи?»¹⁹; «Эта улица когда-то носила имя Адольфа Битнера. Ну кто ж из нас не пользовался знаменитым бальзамом?»²⁰. Асаблівую спецыфіку дыялагізаваны маналог набыў у межах «Падарожжа з Жыгамонтам». Вядучы характарызуе тую аўдыторыю, на якую накіравана яго паведамленне, выкарыстоўваючы словы і выразы «шаноўныя», «паважанае панства», «панове». Хутчэй за ўсё, сваімі гледачамі стваральнікі перадачы лічаць тых, хто цікавіцца гісторыяй Беларусі, магчыма, звязвае ўласнае паходжанне са шляхтай Вялікага Княства Літоўскага.

Дыялагізаваны маналог рэалізуецца ў травелогох таксама пры дапамозе выразу «мы з вамі», які быў распаўсюджаны ў выпусках цыкла перадач «Улицы и площади рассказывают». У праграме «Я хочу это увидеть!» гэты прыём ужываецца пераважна ў анонсе (выкарыстоўваюцца словы «увидим», «попробуем», «отдохнем» і інш.), напрыклад: «Сегодня мы увидим Туров не только исторический, но и современный»²¹. Характэрнае ўвасабленне набыў

выраз «мы з вамі» ў межах перадачы «Падарожжы дылетанта» і паглыбіўся ў «Падарожжы з Жыгамонтам»: тут займеннік *мы* абазначае не проста вядучага і гледачоў, а народ – беларусаў. Паказальна, што гэта лексема ўжываецца не толькі ў адносінах да сучаснасці, але і да мінулага, чым падкрэсліваецца доўгі гістарычны шлях народа, пераемнасць традыцый, светапогляду, ладу жыцця: «...у нас на Беларусі некалькі шведскіх гор»²²; «...мы не змаглі ў цяжкіх бітвах адстаяць Смаленшчыну. <...> Наш з вамі вялікі князь... <...> ...Апынуліся ў нас у Вялікім княстве Літоўскім <...> ...У нас на Бацькаўшчыне ў Вялікім Княстве Літоўскім»²³; «...калі пачалося ў нас нацыянальна-вызваленчае паўстанне ў 1863 годзе...»²⁴.

Каб выказванні вядучых лепей запамніліся, адбіліся ў свядомасці гледачоў, яны нярэдка падаюцца ў іранічным кантэксце. Так, Ю. Жыгамонт распавядае пра тое, што, згодна з паданнем, бібліятэку ў вёсцы Глыбоцкае збудаваў, каб мясцовыя жыхары менш захапляліся спіртнымі напоямі, а потым адзначае: «Кажуць, што народ усё роўна засядаў у карчме. Я думаю, што яны там проста абмяркоўвалі прачытаныя кнігі»²⁵. Стоячы каля знака з назвай вёскі Леднікі, вядучы сцвярджае: «Кажуць, ідзе глабальнае пацяпленне, і леднікі паўсюль растуць, але нашыя, беларускія, Леднікі, яны стабільныя»²⁶. Такі прыём аднаўляе літаратурную пераемнасць: інтэлектуальная іронія была ўласцівая падарожным нарысам выдатных беларускіх пісьменнікаў Янкі Купалы, Цёткі, Ядвігіна Ш., У. Караткевіча і іншых творцаў, але гістарычныя ўмовы не дазвалялі належным чынам увасобіць яе ў перадачах савецкага тэлебачання. Характэрна, што ў праграме «Я хочу это увидеть!» іронія не заўсёды бывае трапнай, напрыклад: «Как образцовый турист, я первым делом отправился в краеведческий музей»²⁷. У. Богдан падкрэслівае, што не адносіць сябе да турыстаў, якія ходзяць па

¹⁴ Я хочу это увидеть. Лунинец [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=K0Qm94woizk> (дата обращения: 25.01.2020).

¹⁵ Я хочу это увидеть. Дятлово [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m-IZJX37asc> (дата обращения: 26.01.2020).

¹⁶ НАРБ. Ф. 871. Воп. 8. Спр. 755. Арк. 79.

¹⁷ Новыя падарожжы дылетанта. Ваўкавыск [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0Y-bVe8GboHk&t=4s> (дата звароту: 25.01.2020).

¹⁸ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Гарадзішча [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4CqT5FD8G4> (дата звароту: 25.01.2020).

¹⁹ Я хочу это увидеть. Свислочь и окрестности [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yJwIkI5PmZk> (дата обращения: 26.01.2020).

²⁰ Там же.

²¹ Я хочу это увидеть. Туров [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bog2Q0QUOCA-&t=1086s> (дата обращения: 25.01.2020).

²² Новыя падарожжы дылетанта. Ваўкавыск [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0YbVe8GboHk&t=4s> (дата звароту: 25.01.2020).

²³ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Каханавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AUhcxg2WwUo&t=368s> (дата звароту: 29.01.2020).

²⁴ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Лыцавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pdBtqtoNgeQ> (дата звароту: 25.01.2020).

²⁵ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Глыбоцкае [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-DINOvHlco> (дата звароту: 25.01.2020).

²⁶ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Леднікі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3mPffXOc5Yc> (дата звароту: 26.01.2020).

²⁷ Я хочу это увидеть. Лунинец [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=K0Qm94woizk> (дата обращения: 25.01.2020).

музеях (гэта сумны занятак), але ён так робіць, таму што павінен выконваць абавязкі вядучага. Такім чынам стваральнікі перадачы імкнуцца ўвайсці ў давер да не самай адукаванай і цікавай часткі аўдыторыі, але гэты падыход не садзейнічае распаўсюджванню каштоўнасцей адукацыі і культуры, што традыцыйна з’яўляецца адной з задач беларускіх тэлевізійных падарожных нарысаў.

Адметна, што аўтары беларускіх травелогаў у XXI ст. працягваюць тую тэндэнцыю, якая акрэслілася ў развіцці падарожнага нарыса ў пачатку 1970-х гг.: у якасці прадмета адлюстравання яны выбіраюць не замежжа, а гарады і мястэчкі Беларусі, імкнуцца падкрэсліць іх сувязь з еўрапейскай гісторыяй («Башня за мойяй спіной, по сути, спасла Пинск. *Шведский король Карл XVI* вышел на нее, оглянулся, увидел одни болота, сказал: “Нечего тут делать!” – и уехал»²⁸). Як і аўтары «Спадчыны», сучасныя тэлётворцы маюць на мэце паказаць, што «белорусская земля “поставляла” другим народам великих людей»²⁹, таму героямі выпускаў з’яўляюцца асобы, якія паходзілі з Беларусі ў яе гістарычных межах і зрабілі ўнёсак у еўрапейскую культуру. З выпускаў перадачы У. Караткевіча многія савецкія гледачы даведаліся пра мясціны, дзе жылі і працавалі Сімяон Полацкі, якому належаць «первые опыты по стихосложению»³⁰; «першая высокаадукаваная жанчына гэтай зямлі» Еўфрасіння Полацкая³¹, першадрукар Францыск Скарына³², кампазітар М. К. Агінскі³³, паэт А. Міцкевіч³⁴, ваенны стратэг Т. Касцюшка³⁵ і інш. Жыхарам незалежнай Беларусі ў XXI ст. гэтыя персаналіі вядомыя, перадачы «Падарожжа дылетанта» і «Я хочу это увидеть!» працягваюць рэалізоўваць адукацыйную функцыю падарожжа – распаўсюджваюць новыя звесткі і спрыяюць усведамленню важнасці гуманітарных ведаў, адкрываючы малавядомыя імёны пісьменнікаў, філосафаў, навукоўцаў, што былі пераважна прадстаўнікамі княжацкіх родаў

і жылі ў тых мясцінах, якія сёння з’яўляюцца невялікімі населенымі пунктамі нашай краіны. У сучасных беларускіх травелогах, як і ў «Спадчыне», прасочваецца імкненне аўтараў паказаць выдатных гістарычных асоб не напаўміфічнымі гераічнымі постацямі, а звычайнымі людзьмі з іх клопатамі, высветліць прычыны іх учынкаў. Гэта надае псіхалагізму паведамленням: «Кастравіцкія, панове, не толькі ваявалі на сваіх конях, яны і да сяброў сваіх на конях ездзілі»³⁶; «Усе гэтыя землі сталі ўласнасцю немцаў. *Радзівілы нават у страшным сне такога ўявіць не маглі*»³⁷; «Мясцовы жыхар, Карп Лявонавіч Люцкоў, *зарабіўшы грошай, не закапаў іх у гаршчэчку пад печу, а зрабіў богаўгодную справу, пабудаваў царкоўку...*»³⁸ (параўн.: «...пасялілася ў гэтай галубінцы. Спешчаная князеўна (Еўфрасіння Полацкая. – А. М.). Не ведаю, *мабыць, ніхто з нас не згадзіўся б жыць так*»³⁹).

У травелогах пераважна не ўжываюцца гістарычныя рэканструкцыі, якія патрабуюць шмат здымачнага часу (травелогі звычайна выходзяць раз у тыдзень) і вялікага бюджэту, якога самастойны аўтар часцей за ўсё не мае. Каб расказаць пра падзеі мінулага, не губляючы дынамікі аповеду і цікавасці аўдыторыі да выпуску, сцэнарысты сучасных травелогаў, як і стваральнікі «Спадчыны», выкарыстоўваюць формы дзеясловаў цяперашняга часу ў значэнні мінулага: «У 1402 годзе ўладар Відзаў Ян Ганусовіч двор Відзы перадае віленскаму біскупу Табару»⁴⁰; «У 1504 годзе частку мястэчка *набывае* сабе Альбрэхт Гаштольд»⁴¹; «Уладар Пукава Наркевіч-Ёдка старэнькую гэтую царкоўку *разбірае* і на яе месцы будзе новую мураваную цагляную царкоўку»⁴² (параўн.: «Беларускіх паэтаў лічаныя адзінкі, друкавацца яны *не могуць*. Вершы іхнія *ходзяць* перапісаныя ад рукі»⁴³; «Праз год Ігнат Буйніцкі са сваёй трупай зноў *наведвае* Пецярбург і *выступае* на этнаграфічным вечары»⁴⁴).

Для ілюстрацыі падзей мінулага ў «Падарожжах дылетанта» і «Падарожжы з Жыгамонтам» часам

²⁸Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Лыцавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pdBtqtoNgeQ> (дата звароту: 25.01.2020).

²⁹НАРБ. Ф. 871. Воп. 8. Спр. 755. Арк. 80.

³⁰Там жа. Арк. 74.

³¹Там жа.

³²Там жа.

³³Там жа. Спр. 1267. Арк. 135.

³⁴Там жа. Спр. 1269. Арк. 180.

³⁵Там жа. Спр. 1032. Арк. 118.

³⁶Падарожжа дылетанта. Відзы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V2oCep93aRa> (дата звароту: 26.01.2020).

³⁷Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Камсамольскае (Пукава) [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YIq3FDYlNc&t=1s> (дата звароту: 25.01.2020).

³⁸Там жа.

³⁹НАРБ. Ф. 871. Воп. 8. Спр. 755. Арк. 74.

⁴⁰Падарожжа дылетанта. Відзы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V2oCep93aRa> (дата звароту: 26.01.2020).

⁴¹Там жа.

⁴²Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Глыбоцкае [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-DINOBNlso> (дата звароту: 25.01.2020).

⁴³НАРБ. Ф. 871. Воп. 8. Спр. 755. Арк. 75.

⁴⁴Там жа. Арк. 82.

выкарыстоўваецца мастацкі сімвалізм, што працягвае традыцыі «Спадчыны». У прыватнасці, аповед пра бойку Радзівілаў з Нойбергамі праілюстраваны гербамі гэтых родаў, якія з'яўляюцца на экране адзін насупраць другога⁴⁵. Філасофская насычанасць такіх вобразаў-сімвалаў паглыбляецца, напрыклад, калі распавядаюць пра падаўленне паўстання 1863 г. і гібель людзей. У той момант, калі вядучы гаворыць пра тых, хто загінуў падчас Першай сусветнай вайны, у кадры паказваецца выцвілы асенні ліст, што ляжыць сярод галін рабіны, і ўзнікаюць доўгія парасткі чароту, якія гойдаюцца пад ветрам⁴⁶. Яны нібы ўвасабляюць людзей, безабаронных перад лёсам. Узмацняецца ўласцівы для падарожнага нарысаматы ў сінкрэтызму – аднасці і ўзаемазалежнасці чалавека і прыроды. Такі прыём распаўсюджаны і ў навукова-папулярных фільмах BBC, надае перадачы глыбіню, шматпланавасць, робіць яе цікавай для гледачоў. На жаль, у травелогам беларускага тэлебачання пакуль можна вызначыць толькі адзінкавыя прыклады выкарыстання мастацкага сімвалізму.

Аўтары «Падарожжа з Жыгамонтам», раскажваючы пра гістарычныя падзеі, стараюцца зрабіць іх больш зразумелымі аўдыторыі. Для гэтага выкарыстоўваюць паняцці з сучаснага кантэксту. Напрыклад, пра каханне дачкі Кастравіцкіх вядучы кажа: «Прыязджаў сюды Саман Худад з Самарканда і зайшоў у тагачаснае *сяльпо...*»⁴⁷; «...гэты хлопец пачаў хадзіць да Ангелікі ў госці, казаць, што *ты мая зайка, я твае вушкі, хвосцік, лапкі...*»⁴⁸ (адсылка да папулярнай у той час песні А. Пугачовай і Ф. Кіркорава); «А што было, шаноўнае панства, рабіць у Вільні доўгімі зімовымі вечарамі? Гэта ж не тое, што сёння – узяў коцікаў, выклаў у інтэрнэце і *збірай сабе паціху лайкі!*»⁴⁹ (параўн.: «Князь кіеўскі Уладзімір сватаўся да яе [Рагнеды] і атрымаў, як кажуць, *гарбуза*, бо полацкія князі лічыліся вышэй родам»⁵⁰). Такая падача гістарычнага матэрыялу дазваляе выклікаць спачуванне сучаснай аўдыторыі да лёсаў гістарычных асоб і разам з тым абудзіць цікавасць да перадачы.

Своеасаблівы характар у травелогу набыла інтэртэкстуальнасць, што, па слухным выказванні С. Зе-

лянко, уласцівая публіцыстычным журналісцкім тэкстам, якія ствараюцца ў культуры постмадэрнізму [9, с. 109]. Тэкставая дзейнасць сцэнарыста перадачы нярэдка заключаецца «ў асэнсаванні, інтэрпрэтацыі, перапрацоўцы, трансфармацыі больш ранняга або сучаснага яму корпуса тэкстаў (дыскурсаў), папярэдніх крыніц інфармацыі» [10, с. 80]. Стваральнікі перадачы «Я хочу это увидеть!», арыентуючыся на масавую аўдыторыю, каб засяродзіць увагу гледачоў на сваім паведамленні, выкарыстоўваюць экспліцытную рэмінісцэнцыю, у прыватнасці псеўдацытацыю: згадваюць агульнавядомыя словы і выразы з гутарковай мовы ці з мастацкіх фільмаў (напрыклад, «назваўся спасателем – дальше не отвертись»⁵¹). У «Падарожжы з Жыгамонтам» тэкставыя апікацыі спрыяюць раскрыццю тэмы Радзімы: прыводзяцца цытаты пераважна тых паэтаў, пісьменнікаў, літаратурных крытыкаў, якія вывучалі беларускую гісторыю і фальклор, – У. Сыракомлі⁵², І. Храпавіцкага і С. Панізніка⁵³, этнографа Е. Раманава⁵⁴ і інш. Тэма Радзімы ў травелогу паглыбляецца: калі ў «Падарожжы дылетанта» часам гучаць папулярныя мелодыі, то ў «Падарожжы з Жыгамонтам» выкарыстоўваюцца выключна кампазіцыі тых гуртоў і спевакоў, якія звяртаюцца ў сваёй творчасці да беларускай народнай музыкі («Песняры», «Стары Ольса», «Паазер'е», «Litvakus», «Нельга забыць», «Напалеон Орда»; Уладзімір Кур'ян, Мацей Радзівіл, Раман Яраш, Дзмітрый Смольскі і інш.). Трэба адзначыць, што такі сродак мастацкай выразнасці з'яўляецца перспектыўным ва ўмовах імклівага тэхнічнага прагрэсу, аднак стваральнікам беларускага травелога неабходна, працягваючы традыцыі аўтараў «Спадчыны» і «Ветру вандраванняў», ужываць цытацыю айчынных твораў музычнага мастацтва і літаратуры, у прыватнасці перыяду нацыянальнага адраджэння, што будзе спрыяць распаўсюджанню і захаванню каштоўнасцей нацыянальнай духоўнай культуры шляхам далучэння да іх гледачоў тэлеперадач.

Характэрнае раскрыццё ў травелогу атрымаў філасофскі складнік падарожнага нарыса. Роздум

⁴⁵ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Камсамольскае (Пукава) [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YIq3FDYlNc&t=1s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁴⁶ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Лыцавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pdBtqtoNgeQ> (дата звароту: 25.01.2020).

⁴⁷ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Глыбоцкае [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-DINOBNlco> (дата звароту: 25.01.2020).

⁴⁸ Новыя падарожжы дылетанта. Вялікія Навасёлкі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eUUDBFqK1U&t=1150s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁴⁹ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Вярэйкі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8lduDK94eXM&t=9s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁵⁰ НАРБ. Ф. 871. Воп 8. Спр. 755. Арк. 82.

⁵¹ Я хочу это увидеть. Дятлово [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m-IZJX37asc> (дата абрашчэння: 26.01.2020).

⁵² Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Вярэйкі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8lduDK94eXM&t=9s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁵³ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Каханавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AUhcxg2wWuo&t=368s> (дата звароту: 29.01.2020).

⁵⁴ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Глыбоцкае [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=x-DINOBNlco> (дата звароту: 25.01.2020).

пра ўзаемадзеянне чалавека, грамадства і прыроды ўвасоблены новымі аўдыявізуальнымі сродкамі, дакладней, пры дапамозе выкарыстання тэхналогіі аэраздымкаў. У перадачы «Я хочу это увидеть!» планы з вышыні ўжываюцца, каб падкрэсліць веліч і моц дзяржавы, падтрымліваюць матыў глабальнага свету, што гучыць у закадравым тэксце (напрыклад: «...волковыскі волк не хуже римской волчицы. <...> ...Побывать в Волковыске и не подняться на шведскую гору это все равно что быть в Париже и не увидеть Эйфелеву башню. Не упущу этот шанс»⁵⁵; «В 2017 году фото службы из Дятлово было напечатано на страницах одной из самых влиятельных мировых газет – “The wall street journal”»⁵⁶). У «Падарожжы з Жыгамонтам» тэхналогія аэраздымкаў выконвае іншую функцыю – спрыяе рэалізацыі сінкрэтызму паведамлення: лейтматывам у перадачы праходзіць вобраз магутнай прыроды, якая доўгі час застаецца нязменнай, а таму здольная звязаць мінулае і будучыню. Вызначаецца творчая пераемнасць. Падобная думка была ўвасоблена ў праграме «Спадчына» пры дапамозе дэкарацыі магутнага дуба – вобраза, узятага з друкаванай публіцыстыкі У. Караткевіча. Разам з тым у беларускім травелогу практычна не з'яўляецца экалагічная праблематыка, традыцыйна ўласцівая айчынныму падарожнаму нарысу.

У «Падарожжы дылетанта», як і ў перадачы «Я хочу это увидеть!», публіцыстычны складнік паведамлення аслаблены: вядучыя толькі ўказваюць на пэўныя супярэчнасці або праблемныя пытанні, звязаныя пераважна з аховай гісторыка-культурнай спадчыны. Напрыклад, У. Богдан адзначае, «што шведская гара ў Ваўкавыску даволі высокая, і было б добра абсталяваць яе фунікулёрам»⁵⁷ або сцвярджае: «Этот дворец хоть и в очень плачевном состоянии, но все еще находится недалеко от центра. О визите сюда российско-го императора свидетельствует памятная табличка, которая, кстати, выглядит намного лучше, чем само здание. Когда-то этот дворцовый комплекс был очень красивым – озера, парк, оранжерея... Но помнят об

этом только картины Наполеона Орды, а нам остается только догадываться»⁵⁸; «В Дятлово вас не будет ожидать разочарование, типичное для белорусских городов, где стоит только свернуть с такой исторической улицы – и ты уже в прагматичной советской застройке»⁵⁹; «Саму церковь разрушила не советская власть и не война. Редкость для нашей страны»⁶⁰. У «Падарожжы дылетанта» публіцыстычны складнік рэалізуецца адметным шляхам, пераважна пры дапамозе мімікі, жэстаў, інтанацыі вядучага – прафесійнага акцёра. Расказваючы, што ў касцёле ў Відзах у савецкі час быў спортзал, Ю. Жыгамонт уздымае і качае галавою⁶¹.

У перадачы «Падарожжа з Жыгамонтам», якая выходзіць толькі ў інтэрнэце, вызначаецца палыбленне публіцыстычнага складніка травелога. У першых серыях вядучы выразна падкрэслівае супярэчнасці, але не дае ацэнак, пакідаючы магчымасць глядачам зрабіць гэта самім. Вызначыць патрэбныя акцэнтны дапамагае сэнсавы паўтор: «Касцёл быў пашкоджаны, і яго *разабралі, разабралі* нават званіцу, якая не была пашкоджаная»⁶²; «За савецкім часам жвір бралі з таго месца, *дзе былі* пахаваныя паўстанцы, *дзе была* магіла»⁶³. У больш позніх выпусках вядучы часам адкрыта выказвае свае меркаванні, напрыклад: «Я вам хачу сказаць, шаноўнае панства, што ў нас вельмі мала храмаў, асвечаных у гонар беларускіх святых, а хто ж, як не беларускія святыя, просіць перад богам за Беларусь і за нас грэшных?»⁶⁴; «Калі прыйшлі саветы, то яны чамусьці вырашылі могілкі старажытных знесці і на месцы старажытных могілак *збудавалі школу* для дзетак. Можна сказаць, што *школу тут збудавалі на касцях*»⁶⁵. Пра тое, што ўзмацнены публіцыстычны складнік уласцівы травелогам, сведчыць, у прыватнасці, вопыт перадачы «Свет Вілкера» (*Whicker's World*, BBC, 1968–1992), якая стала адной з найбольш папулярных за ўсю гісторыю BBC. Вядучы паведамляў пра такія падзеі, як ваенная дыктатура, брытанскія эмігранты, феміністычны рух 1970-х гг., рух за правы чалавека. У травелогу

⁵⁵ Я хочу это увидеть. Волковыск [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RktRJvjPIGc> (дата обращения: 31.01.2020).

⁵⁶ Я хочу это увидеть. Дятлово [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=m-IZjX37asc> (дата обращения: 26.01.2020).

⁵⁷ Я хочу это увидеть. Волковыск [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=RktRJvjPIGc> (дата обращения: 31.01.2020).

⁵⁸ Там же.

⁵⁹ Там же.

⁶⁰ Я хочу это увидеть. Туров [Электронный ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bog2Q0QUOCA-&t=1086s> (дата обращения: 25.01.2020).

⁶¹ Падарожжа дылетанта. Відзы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V1O9F6c5I-4> (дата звароту: 26.01.2020).

⁶² Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Гарадзішча [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4CqT5F-D8G4> (дата звароту: 25.01.2020).

⁶³ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Лыцавічы [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pdBtqtoNgeQ> (дата звароту: 25.01.2020).

⁶⁴ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Вярэйкі [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=8lduDK94eXM&t=9s> (дата звароту: 25.01.2020).

⁶⁵ Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Гарадзішча [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=4CqT5F-D8G4> (дата звароту: 25.01.2020).

беларускага тэлебачання публіцыстычны складнік набывае адметнасць – усё выразней прасочваецца тэма павагі да роднай мовы і яе захавання. У выпусках «Падарожжаў дылетанта» эпізадычна, а ў серыях «Падарожжа з Жыгамонтам» рэгулярна тлумачыцца этымалогія геаграфічных назваў, прозвішчаў і імёнаў, што бытуюць у пэўнай мясцовасці. Часам Ю. Жыгамонт падкрэслівае невідавочныя адрозненні паміж рускай і беларускай мовамі (напрыклад: «...“пукаць” па-расейску – псаваць паветра, а па-бе-

ларуску – іграць на скрыпцы»⁶⁶). Станоўчай тэндэнцыяй з’яўляецца тое, што ў асобных выпусках перадачы вызначаюцца рысы даследавання: аўтары прыводзяць пэўныя, а не прыблізныя, як у праграме «Я хочу это увидеть!», даты, спасылкі на манаграфіі, цытаты з летапісаў. Такая акалічнасць набліжае «Падарожжаў дылетанта» і «Падарожжа з Жыгамонтам» да падарожных нарысаў, што выходзілі ў эфір у межах цыклаў перадач «Улицы и площади рассказывают», «Вечер вандраванняў».

Заклучэнне

Беларускі травелог з’яўляецца жанравай формай падарожнага нарыса і працягвае традыцыі цыклавых перадач сярэдзіны 1960-х – сярэдзіны 1980-х гг., асабліва «Спадчыны» У. Караткевіча. Аўтары імкнучы паказаць важную ролю гарадоў і мястэчак Беларусі ў еўрапейскай гісторыі, што спрыяе фарміраванню ў аўдыторыі пачуцця патрыятызму. У айчынным травелогі вылучаецца шэраг прыёмаў і сродкаў мастацкай выразнасці, якія, з аднаго боку, запатрабаваны ў сучаснай аўдыявізуальнай прасторы, а з другога – маюць ґрунтоўныя традыцыі на айчынным тэлебачанні. Гэта вобраз вядучага-неэксперта, інтэлігента і інтэлектуала, які імкнецца не павучаць, а камунікаваць з гледачамі, а таксама лексічны партрэт аўдыторыі, псіхалагізм персанажаў, матывы сінкрэтызму, публіцыстычнасць (тэмы

захавання гісторыка-культурных каштоўнасцей і роднай мовы). Да перспектывных сродкаў мастацкай выразнасці можна аднесці дыялектызмы і жарганізмы, цяперашні час дзеясловаў у значэнні мінулага, абагульненыя займеннікі першай і другой асобы, прамыя звароты да гледачоў, суб’ектыўна-ацэнныя выразы, рытарычныя пытанні. Гэтыя набывкі неабходна выкарыстоўваць пры стварэнні ўнікальных айчынных фарматаў перадач для міжнароднага распаўсюджвання. Большай распаўсюджанасці ў травелогі патрабуюць экалагічная праблематыка, прыёмы выразнасці падарожнага нарыса – метады журналісцкага даследавання, а таксама інтэртэкстуальнасць і мастацкі сімвалізм, што вызначаюць важную ролю перадач у захаванні і развіцці каштоўнасцей нацыянальнай культуры.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Майга АА. *Африка во французских и русских travellogah (A. Zhid i N. Gumilev)* [диссертация]. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет; 2016. 234 с.
2. Булдакова ЮВ. Повседневность как сюжет травелога [Интернет]. 2020 [процитировано 13 мая 2020 г.]. Доступно по: <https://scipress.ru/philology/articles/povsednevnost-kak-syuzhet-traveloga.html>.
3. Полонский АВ. Травелог и его место в современной журналистике. *Вестник Тверского государственного университета. Серия: Филология*. 2005;1:207–215.
4. Мамуркина ОВ. Травелог в русской литературной традиции: стратегия текстопорождения. *Филологические науки*. 2013;9(часть 2):110–113.
5. Никитина НА, Тулякова НА. Жанр травелога: когнитивная модель [Интернет]. 2020 [процитировано 13 мая 2020]. Доступно по: <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/lydis96opo/direct/129856324>.
6. Damkjaer MS, Waade AM. Armchair tourism: the travel teries as a hybrid genre. In: Hanusch F, Fürsich E, editors. *Travel journalism exploring production, impact and culture*. London: Palgrave Macmillan; 2014. p. 39–60.
7. Марозава АІ. Трансфармацыя літаратуры падарожжаў на тэлебачанні (на прыкладзе перадачы І. Мележа «Падарожжа вакол Еўропы» (1956)). *Журнал Беларускаго государственного университета. Журналистика. Педагогика*. 2019;1:56–62.
8. Роболи Т. Литература путешествий. В: Эйхенбаум Б, Тынянов Ю, редакторы. *Русская проза*. Ленинград: Академия; 1926. с. 42–74.
9. Зелянко СВ. Журналісцкі тэкст у сітуацыі постмадэрна. *Веснік БДУ. Серыя 4. Журналістыка. Педагогіка*. 2007;2:107–112.
10. Зелянко СВ. Экстра- і інтралінгвістычныя ўмовы ўзнікнення тэорыі інтэртэкстуальнасці і дзеянне яе ў сродках масавай інфармацыі. *Веснік БДУ. Серыя 4. Журналістыка. Педагогіка*. 2008;2:79–82.

References

1. Majga AA. *Afrika vo francuzskih i russkih travellogah (A. Zhid i N. Gumilev)* [Africa in French and Russian travelogues (A. Zhid i N. Gumilev)] [dissertation]. Saint Petersburg: Saint Petersburg State University; 2016. 234 p. Russian.
2. Buldakova YuV. Everyday life as a travelogue plot [Internet]. 2020 [cited 2020 May 13]. Available from: <https://scipress.ru/philology/articles/povsednevnost-kak-syuzhet-traveloga.html>. Russian.

⁶⁶Падарожжа з Жыгамонтам. Вёска Камсамольскае (Пукава) [Электронны рэсурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=YIq3FDTyIcNc&t=1s> (дата звароту: 25.01.2020).

3. Polonsky AV. [The travelogue and its place in modern journalism]. *Vestnik Tverskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriya: Filologiya*. 2005;1:207–215. Russian.
4. Mamurkina OV. Travelogue in Russian literary tradition: strategy of text production. *Filologicheskie nauki*. 2013; 9(part 2):110–113. Russian.
5. Nikitina NA, Tulyakova NA. Travelogue genre: cognitive model [Internet]. 2020 [cited 2020 May 13]. Available from: <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/folder/lydis96opo/direct/129856324>. Russian.
6. Damkjaer MS, Waade AM. Armchair tourism: the travel series as a hybrid genre. In: Hanusch F, Fürsich E, editors. *Travel journalism exploring production, impact and culture*. London: Palgrave Macmillan; 2014. p. 39–60.
7. Morozowa EI. Transformation of travel literature on television (on the example of I. Melezh's TV program «Traveling around Europe» (1956)). *Journal of the Belarusian State University. Journalism and Pedagogics*. 2019;1:56–62. Belarusian.
8. Roboli T. [Travel literature]. In: Eikhenbaum B, Tynyanov Y, editors. *Russkaya proza* [Russian prose]. Leningrad: Akademia; 1926. p. 42–74. Russian.
9. Zelyanko SV. Journalistic text in a postmodern situation. *Vesnik BDU. Seryja 4. Zhurnalistyka. Pedagogika*. 2007;2: 107–112. Russian.
10. Zelyanko SV. Extra- and intalinguistic conditions for the emergence of the theory of inter-textuality and its effect in the media. *Vesnik BDU. Seryja 4. Zhurnalistyka. Pedagogika*. 2008;2:79–82. Belarusian.

Артыкул паступіў у рэдкалегію 20.05.2020.
Received by editorial board 20.05.2020.